

GEOGRAFISKA NOTISER

*MEDLEMSBLAD
FÖR GEOGRAFILÄRARNAS
RIKSFÖRENING*

N:r 1 1945
M A R S
ÅRGÅNG III

I N N E H Å L L:

D. Hannerberg: Skolgeografien och medborgarbildningen.

Gösta Nordholm: Sveriges geografi i realskolan.

Helge Nelson: Utbyggandet av Sveriges vattenkraft.

Geografilärarnas riksmöte 1945.

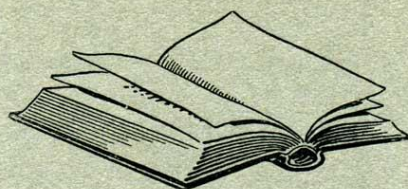
J. W.: En pedagogisk kurs.

Filmnytt:

J. W.: Schweiz — land och folk.

Meddelanden:

Östra kretsen. — Uppsvenska kretsen.

EN
AVHANDLING
ELLER
UPPSATS

med gediget innehåll bör vara sakligt och sobert illustrerad. Ni får goda råd av erfarna fackmän hos

GENERALSTABENS
LITOGRAFISKA ANSTALT

Postfack, Stockholm 1

GEOGRAFISKA NOTISER

MEDLEMSBLAD FÖR GEOGRAFILÄRARNAS RIKSFÖRENING

Redaktion: H. NELSON (Redaktör och ansvarig utgivare), K. E. BERGSTEN, N.

BJÖRSJÖ, GERD ENEQUIST, S. SWEDBERG, THEKLA THUNBERG, J. WESTIN.

Redaktionens adress: LUND.

Årgång III.

Mars 1945.

N:r 1.

SKOLGEOGRAFIEN OCH MEDBORGAR- BILDNINGEN

Orden »bildning» och »kultur» äro i flitigt bruk och hava med tiden blivit nötta och solkiga. Deras innebörd har väl aldrig varit skarpt uppfattad och avgränsad, och språkutvecklingen har gjort gränserna ännu otydligare. Ibland uppträda dessa ord med stora pretentioner — de »bildade» i motsats mot den »råa massan» — men vid andra tillfällen ingå de förbindelser med snart sagt vad som helst — det blir »boxningskultur» och »dansbanekultur» och mycket annat sådant.

Till väsentlig grad beror oklarheten på att språket är för fattigt och onyanserat för att exakt återgiva alla skiftningar hos begreppen och i tankegången. Men i samma riktning har också verkat en osäkerhet om innehållet i de begrepp, som man med orden vill gripa om. Därom vittnar den icke ovanliga men alltid olyckliga vanan att helt enkelt identifiera »bildning» med »kunskap».

Kunskap måste visserligen vara en väsentlig beståndsdel i bildningen, det grundläggande elementet i denna. Detta betonas i alla de många försöken att beskriva vad bildning är. Ett av de allra senaste i den vägen må anföras. Theodor Geiger säger i sin år 1944 utkomna bok *Intelligenzen*: »Bildning eller personlig kultur betyder däremot (i motsats mot civilisation) att människan själv har förvärvat sig en omedelbar del i tidens kulturskatt och är hemma i den tankevärld som ligger bakom civilisationens yttre fasad».

Denna beskrivning är god för så vitt det gäller bildningens fundamentala element och under förutsättning att begreppen »kulturskatt»

och »tankevärld» icke få en för snäv avgränsning. Men då Geiger här sammanställer bildning och personlig kultur, gör han icke full rättvisa åt denna senare, den personliga kulturen, vilken måste uppfattas som en produkt av flera samverkande faktorer, bland vilka den intellektuella bildningsprocessen är en.

Det beaktas allmänt att bildningen förutsätter ett visst mått av inlevelse i tidens kulturskatt ifråga om konst och vetenskap. Däremot har det ofta förbisetts att dit även hör kunskap om samhällsförhållandena. Det skall dock omedelbart och eftertryckligt betonas, att den kunskap i olika riktningar, som här avses, ingalunda enbart är den akademiska eller den som vanligen meddelas i våra skolor av olika slag. Det finns annan kunskap om ting och människor, som kan vara lika väsentlig och lika kulturellt uppbyggande som den skolmässiga.

Det finns onekligen en klyfta mellan dem, som fått sitt vetande och sin bildning genom skolor och högskolor, och dem, som under torftigare andliga villkor förmått att vinna kunskap och bildning på andra vägar: i yrkesarbetet, i studiecirkelarna, i folkrörelserna, i den politiska verksamheten. Det ligger i sakens natur, att den kunskap, som meddelas av högre skolor och högskolor, har de vidare perspektiven och den större mångsidigheten i tiden och rummet. Den, som har hämtat sin kunskap ur arbetslivet, ur organisationerna, ur den politiska verksamheten, äger i stället ofta ett betydligt rikare, konkretare och mera nyanserat vetande om det nutida samhället, om dess ekonomiska struktur, om dess organisationer och om de människor, som där arbeta.

Det bör ingalunda beklagas, att det finns olika vägar till kunskap och att bildningstyperna äro många. Detta är i stället en lycka och en styrka. Men mångfaldens rikedom blir fruktbarande och ger avkastning först då de olika typerna bringas i förbindelse med varandra. Saknas kontakten utebli också de befruktande impulserna. Det är i första hand en uppgift för de så kallade »bildade» att söka uppnå denna kontakt. Det är gott och väl om dessa kunna »tala med lärde män på latin» men det är även önskvärt, att de förmå »tala med bönder på bönders vis». De skola äga den grund av kunskap, som erfordras för att förstå andra samhällsgruppers problem. De skola äga insikt om samhällets struktur och om de allmänna ekonomiska förutsättningarna och sammanhangen, så att de förmå bedöma de allmänna problemen även ur andra synpunkter än de begränsade privat- eller gruppegoistiska.

Det synes mig vara ett faktum att vår högre skola mera än vad som nu vanligen kan bli fallet måste bibringa kunskap om det moderna

svenska samhället. Medborgarbildningen måste på det hållet fördjupas. Kunskapen om det nutida samhället innesluter ett mångsidigt vetande om statliga, kommunala och privata institutioner och inrättningar, om sociala och politiska förhållanden, om ekonomiska och andra organisationer, om befolkningsfrågor och näringsliv och om mycket mera.

Bland medborgarkunskapens olika uppgifter vill jag i det följande särskilt uppehålla mig vid en, om vilken man äger rätt att tala med ett visst patos, nämligen *det svenska arbetslivet* i dess förutsättningar, utformning och resultat. Den fråga, som skall ställas under debatt, är alltså denna: Hur skall den högre skolan förmå, bland alla andra maktpåliggande uppgifter, meddela den för en högre medborgarbildning nödvändiga kunskapen om Sveriges ekonomiska liv, om den svenska produktionen och dess förutsättningar, om den regionala fördelningen av naturtillgångar och produktionsgrenar, om den ekonomiska standardens fördelning och dess sammanhang med naturtillgångarna och med näringslivets organisation och utformning?

Det skall då först i rättvisans namn konstateras, att den högre skolan av i dag söker, så långt tiden och organisationsformerna tillåta, orientera sina elever jämväl om den materiella odlingens utveckling i vårt land. I geografin behandlas det nutida näringslivet och dess förutsättningar. Den ekonomiska historien har fått utrymme i läroböckerna. I samhällsläran, som läses tillsammans med historien, behandlas nutida befolkningsfrågor samt ekonomiska och sociala problem. Så till vida har den högre skolan kontakt med det svenska arbetet.

Det är vanskligt att generalisera, men det torde väl ändå vara så, att den kunskap om det svenska arbetslivet, som meddelas vid undervisning i historia med samhällslära, till något övervägande del kommer att avse *gångna* tider. Det kan gälla jordbruket i den tegskiftade byn och jordbrukets omdaning under 1800-talet eller arbetet under tiderna vid Bergslagernas gruvor, hyttor och järnverk eller vid vattensågar och ångsågar i de stora skogarnas land. Denna inriktning på det gångna konstateras som naturlig och utan något klander mot historien och historieundervisningen. Den skall tvärtom betraktas som en integrerande del i kunskapen om arbetslivets Sverige och som en nödvändig förutsättning för förståelse av nutida förhållanden.

Det skall också framhållas, att undervisningen i historia och samhällslära söker behandla även det nutida arbetslivet och de nutida sociala förhållandena i vårt land. Men samtidigt måste det konstateras, att framställningen i dessa läroämnen, historia och samhällslära, icke kan bli så i alla avseenden fullständig, nyanserad och detaljrik,

som skulle behövas, för att de högre skolornas elever skola få en levande och konkret bild av *vår tids* Sverige. Det skall ännu en gång understrykas, att detta konstaterande icke på något sätt innebär ett klander mot historien och samhällsläran. Det innebär endast, att dessa läroämnen enligt sin art och sin uppgift icke helt täcka det avsedda kunskapsområdet.

Den, som erhåller avgångsexamen från ett läroverk för att efter hand träda in i landets arbetsliv, bör under den mognare skolåldern ha fått en framställning av det svenska arbetets förutsättningar även ur andra synpunkter och efter andra linjer än de historiska. Han bör äga kunskap om landets naturtyper och klimatvillkor, om jord och skogar, om vattenkraft och malmer, om industrier, handel och samfärdsel. Landet skall för hans blick framstå icke som en diffus helhet, inom vilken egentligen endast hem- och skolmiljön äger konkreta drag. Och det svenska folket skall för honom vara icke endast en diffus massa, om vars arbetsförhållanden han ingenting vet med undantag för den ekonomiska miljö, i vilken han själv växt upp. Han skall äga en konkret och detaljerad kunskap om land och folk. Han bör hava studerat *Sveriges av naturen och genom den ekonomiska utvecklingen betingade regioner*. Det är det mål, som bör sättas för den sida av medborgarkunskapen, som här diskuteras, nämligen kunskapen om det svenska arbetslivet.

Det må invändas, att detta mål aldrig kan till fullo uppnås. Programmet är allt för omfattande. Det medges gärna. Men det finns inget kunskapsområde, där skolans undervisning fullt uppnår de programmässigt uppställda målen. Undervisningen blir, som all vår strävan, ofullständig. Det betydelsefulla är emellertid icke den absoluta fullständigheten i kunskaperna. Det skulle i allmänhet vara till fördel, om vi icke utformade kurser och läroböcker som encyklopedier i miniatyr. Om undervisningen koncentreras kring vissa betydelsefulla avsnitt, är det sannerligen ingenting att sörja över, om vissa andra partier få en mycket översiktlig genomgång. Viktigare än att eftersträva fullständighet är att lägga *en solid grund av väl valda betydelsefulla fakta* samt att därutöver skapa intresse, diskutera problem och anvisa vägar till och hjälpmedel för vidgade och fördjupade kunskaper.

Det avgörande i diskussionens nuvarande läge är dock icke de pedagogiska detaljfrågorna. De höra ännu så länge framtiden till. Det avgörande är om man kan enas om att den ungdom, som lämnar de högre skolorna, behöver större och djupare kunskaper än hittills om det svenska samhällets ekonomiska grundvalar, om näringslivets för-

utsättningar, utformning och prestationsförmåga. För egen del tvekar jag icke om svaret. Och jag tror att var och en, som haft tillfälle att konstatera, hur det på detta område brukar förhålla sig med studenternas kunskaper, har samma svar till hands. Vi må ställa oss en smula skeptiska till den föreställningen, att alla brister ska kunna avhjälpas genom skolans undervisning. Vi må hysa den välgrundade uppfattningen, att en hel del alltid måste överlämnas åt den enskilde, åt dennes egen vilja och ambition för vidgad kunskap och fördjupat vetande. Vi äro ändock överens om att skolan måste skänka mera ekonomisk och social medborgarkunskap. Skolan måste på detta område lägga en bättre grund än hittills och därutöver giva anvisning om de viktigaste vägarna till större kunskaper.

Det kan diskuteras, hur denna sida av medborgarkunskapen skall inordnas i skolundervisningen. Det har föreslagits att nationalekonomi skulle upptagas på gymnasiets schema. Skulle detta bliva fallet, kunde däri ingå en översikt av det svenska näringslivet. Det kan också tänkas, att man samlar det kunskapsmaterial av privat- och nationalekonomisk art, som enligt välgrundad uppfattning borde behandlas på det högre skolstadiet, till ett självständigt läroämne med annat namn än nationalekonomi. Det kunde kanske som i flickskolan kallas ekonomilära. Jag har här ingen anledning att dröja vid frågorna om nationalekonomi eller ekonomilära ur andra synpunkter kunna försvara en självständig plats på skolschemat. Här har diskussionen begränsats till undervisningen om det svenska näringslivets förutsättningar, utformning och resultat. För detta ändamål behöver icke skolschemat tyngas av något nytt undervisningsämne. *Det utan tvekan ändamålsenligaste är att — som hittills — anförtro denna sak åt geografin.* Skulle någon annan anordning föreslås, vittnar detta endast om att förslagsställaren icke har kännedom om den moderna geografiens inriktning och om de nutida skolgeografernas intentioner.

Som vetenskaplig disciplin framstår geografin lätt vid en ytlig syn som ett konglomerat av många ting. Detta gäller emellertid vid närmare granskning även visa andra vetenskaper. De kanske förnämsta orsakerna härtill äro, att de vetenskapliga arbetsmetoderna efter hand hava blivit mera specialicerade och förfinade, samtidigt som gränsområden mellan gamla vetenskaper nyupptäckts och blivit alltmer tacksamma arbetsfält. Den enskilde vetenskapsmannen tvingas därför att i regel ägna sin forskning åt detaljer och specialproblem men ofta inom sin vetenskaps gränsområden. För geografen bliva dessa detaljer och specialproblem av lätt insedda skäl mera mångskiftande

än inom många andra vetenskaper. Men det väsentliga är dock, att de geografiska detaljundersökningarna syfta mot ett gemensamt mål, vilket den enskilde geografen i sin primärforskning vanligen endast delvis uppnår, men som han äger möjlighet att realisera vid översiktliga sammanställningar av mångas arbetsresultat och som han än oftare och bättre uppnår vid undervisning i geografi. Ett av geografens och geografilärarens centrala mål är att lämna en allsidig och nutidsbetonad beskrivning av de regioner, i vilka naturförhållandena och det historiska skeendet har uppdelat vår värld. Tillämpat på vårt land innebär detta att geografen eftersträvar en allsidig skildring av landets regioner, av naturförhållanden, befolkningsfördelning, näringsliv, allt detta taget icke som isolerade företeelser utan som olika sidor av en helhet, inom vilken människan och hennes verksamhet är minst lika väsentlig som de naturliga förutsättningarna. Jag vet visserligen, att icke alla svenska geografer biträda denna beskrivning av det geografiska arbetets mål. Jag är dock övertygad om att den återger något väsentligt och att detta med tiden skall framträda tydligare än för ögonblicket. Jag vill i förbigående som min övertygelse omnämna, att geografin, i samma mån som det angivna målet klarnar och kan förverkligas, kommer att än mer än nu upptaga sociala synpunkter och problem till behandling.

Återvända vi efter denna utveckling till frågan om hur undervisningen om det nutida svenska näringslivet skall inordnas i skolestudierna, så må det ännu en gång upprepas, att denna uppgift bör — som hittills — överlämnas åt geografin. Som hittills! Det uttrycket betyder endast, att geografilärarna hittills ha fått svara för detta kunskapsmoment och sökt göra det på bästa sätt. De äro emellertid livligt medvetna om att de icke alls lyckats så, som de skulle hava önskat. Till avgörande del beror detta på att den anslagna tiden har varit för knapp och att geografiens ställning inom skolorganisationen särskilt med tanke på detta kursmoment icke har varit den lämpligaste.

Uppmärksamheten skall här främst riktas på skolans högsta stadium, det som nu utgör det »differentierade» gymnasiet. Diskussionen skall icke omfatta hela den nuvarande geografikursen för denna del av gymnasiet utan endast behandlingen av Sveriges geografi. Denna är förlagd till högsta ringen. Enligt läroböckernas utformning läses detta kursavsnitt vanligen under sista terminen, omedelbart före studentskrivningarna. Till detsamma kan avsättas cirka 10 lektioner eller något mera. Den tiden är enligt alla geografilärares uppfattning alldeles för knapp. Man måste betänka, att nästan allt som förut har

lästs om Sveriges geografi vid det laget är bortblåst. Det måste repeteras, utvidgas, fördjupas. Det går inte på så kort tid. Ett schema av fakta kan man hinna med. Man kan preparera eleverna så, att de klara lärarens förhör i den muntliga examen. Men det är inte för den muntliga studentexamens skull som eleverna bedriva sina studier. Syftet är eller borde åtminstone vara något högre. Hur som helst: tillfredsställande kunskaper i Sveriges geografi kunna icke uppnås på den tid, som enligt kursplanen kan ägnas åt detta betydelsefulla kursmoment. Det är absolut omöjligt.

Hur mycket tid skulle då geografiläraren anslå åt detta kursmoment, om han själv finge utmäta tiden? Med den vanliga anordningen av skolundervisningen behövs det två veckotimmar under ett helt läsår. Det är ingen överdrift. Det är i stället ett minimum. Det är dock en mycket omfattande sak det gäller. Den är inte lätt. Den som tror det borde själv få pröva på. Jag vill emellertid i förbigående tillägga, att om studierna i de två högsta ringarna kunde ordnas på ett friare och smidigare sätt än nu, skulle de bättre eleverna bliva istånd att inhämta denna kurs på kortare tid än som här har angivits.

Den nuvarande anordningen är emellertid otillfredsställande i ännu ett avseende. I det differentierade gymnasiet är geografi ett tillvalsämne, som väljes av få på reallinjen och av ett något större antal på latinlinjen. Den anordningen är kanske icke så mycket att kritisera, då det gäller den allmänna natur-, produktions- och kulturgeografien. Dessa kursmoment kunde förvisso ha sitt värde för samtliga elever — men så kan man med gott skäl säga om alla delar av alla tillvalsämnen. *Det finns dock faktiskt i vissa tillvalsämnen delar, som äro av så speciell betydelse, att de borde vara obligatoriska för alla. Dit räknar jag kursen i Sveriges geografi.* Att det är ett allmänt önskemål bland geografilärarna, att detta kursmoment göres obligatoriskt, det är egentligen självklart. Men är det inte en sak, som även andra än geografilärarna borde kunna enas om? Skulle inte hela den bildade opinionen kunna instämma?

Det återstår en fråga. När skall denna, som jag hoppas, obligatoriska geografikurs läsas? Skall det ske i näst högsta eller i högsta ringen? Blev studiesättet mera fritt än det nuvarande, skulle den frågan möjligen bortfalla. Med klassundervisning enligt nuvarande system är den faktiskt ganska betydelsefull.

Olika synpunkter kunna anläggas. För undervisningen i den nyaste tidens svenska historia är det en betydande fördel, att eleverna redan på förhand äro väl förtrogna med det nutida näringslivet. Ur

historielärarnas synpunkt skulle det därför troligen vara fördelaktigast att få kursen i Sveriges geografi förlagd till näst högsta ringen, eftersom landets nutida historia och samhällsförhållanden behandlas i högsta ringen.

Geografiläraren kan med absolut lika rätt vända på det resonemanget. För honom är det av stort värde att eleverna, när de börja geografikursen, hava läst Sveriges historia låt oss säga fram till år 1900. De historiska exposéerna över de olika näringsgrenarnas tidigare utveckling äro då undangjorda. I annat fall måste de inarbetas i geografielektionerna.

Så stå välbefogade synpunkter mot varandra. Det riktigaste sättet att lösa tvisten är att låta geografi och historia samarbeta, att låta dessa ämnen tillsammans ge en så fyllig och allsidig bild som möjligt av det moderna Sverige. Det är ett program, som måste tilltala historieläraren såväl som geografiläraren. Men vad viktigare är: det är ett program, som bör gagna eleverna. Och det är ett program, som med litet god vilja kan förverkligas. Det kräver en smula anpassning och en portion samarbete. Det böra vi kunna prestera. Det kräver också en viss, för all del ganska begränsad, samstämmighet i läroböckerna på de punkter, där kurserna tangera varandra. Även den saken borde vara överkomlig.

Var skall då denna kombinerade framställning av det nutida Sverige förläggas? Svaret bestämmes av historiekursernas självskrivna uppläggning. Vid klassundervisning enligt vanlig metod måste den här diskuterade kursen förläggas till högsta ringen. Det innebär en naturlig och fullgod lösning av problemet. Som en nödfallsutväg kan visserligen en placering till näst högsta ringen accepteras. Det är bättre att få den föreslagna kombinerade geografi- och historiekursen förlagt dit än att den skall alldeles strykas. Ett är emellertid säkert: en fullgod lösning av den diskuterade organisationsdetaljen förutsätter, att *Sveriges nutida historia, samhällslära och geografi samordnas och förläggas till gymnasiets högsta ring.*

Det är naturligt, att i dagens skolpolitiska läge detta önskemål framföres av geografilärarna. Det är dock icke i första hand av grupp-egoistiska skäl, som detta sker. Önskemålet uppbäres av en övertygelse om att det här — låt vara inom skolorganisationens tämligen begränsade sfär — gäller en betydelsefull sak. Den högre medborgarbildningen är nämligen i ett demokratiskt samhälle en betydelsefull sak. Till densamma kunna geografilärarna lämna ett större bidrag än hittills, om organisationen får en lämplig utformning.

Jag har redan sagt, att det här gäller något, som man har rätt att tala om med ett visst patos. Det är annars en stilart och en sinnesförfattning, som åtminstone det officiella Sverige synes stå mycket främmande för. Men här gäller det lyckligtvis icke ett officiellt utlåtande. Och därför må det tillåtas mig, att med ett litet stänk av patos avsluta denna artikel om den högre svenska skolan och det produktiva svenska arbetet.

Vår högre skola förvaltar ett stolt bildningsarv. Den bär upp en flerhundraårig tradition med rikt och skiftande innehåll. Där är arvet från Hellas, Rom och Israel, där äro de lärda impulserna från kontinentens bildningshärddar. Men i den högre skolans tradition har det utifrån komna vävts samman med det egna. Där står fram för blicken det stora folkfattiga karga landet, där den odlade jorden ligger som små öar i ett väldigt hav av skog och ödemark, där det är långt mellan människorna, där kulturhårdarna ligga glest. Den kulturtradition, som vår högre skola förvaltar, sträcker sina rottrådar rikt förgrenade till mången främmande mark. Och ändock växer den upp ur den svenska jorden, ur den svenska skogen och malmen. Den är en del av det stora och kärva arvet från fäderna, det arv som under möda och arbete har samlats, förvaltats och vidgats.

Någon gång ser man tydligare än annars, hur dagens arbete i svensk bygd har sina rötter i det sedan länge förgångna. Man kan uppleva det, om man en högsommardag ser säden mogna på slätten vid Alvastra. Man kan också erfara det vid storbruken i Bergslagen, där moderna masugnar och martinverk nu arbeta, där en gång stormaktstidens stångjärnshamrar dunkade. Där upplever man, att arbetet är en del av det svenska arvet, eller rättare: att detta arv är en frukt av det svenska arbetet. Där känner man instinktivt och starkt, att detta svenska arbete är väl värt att lära känna och studera.

Men de historiska perspektiven äro icke de betydelsefullaste. Viktigare är dagens läge: den brytning som ständigt måste äga rum mellan de gamla formerna för näringslivet och nuets och framtidens skiftande krav. Det är en ständig fortlöpande process, där det föråldrade försvinner och nytt växer fram. Det svenska näringslivet besitter utan tvekan en betydande förmåga till anpassning efter nya villkor. Det försiggår ett nyskapande arbete, som är väl värt ett ingående studium vid de högre skolorna även av sådana elever, som icke komma att direkt göra en insats i det arbetet. Näringslivets utvecklingsprocess innebär även ett avvecklande av gamla former eller deras anpassning efter nya krav. Det kan vara en svår och smärtsam process, där den

enskilde icke mycket förmår, utan där samhället måste ingripa stödjande och reglerande. Inom en ingalunda avlägsen framtid måste mycket viktiga avgöranden träffas angående svenskt näringsliv, och avgöranden på lång sikt. Det gäller det svenska jordbruket i allmänhet och det gäller speciellt vissa landsdelars näringsliv. Det är avgöranden, som kräva ingående kunskap icke endast av ett litet fåtal experter. Dessa avgöranden äro faktiskt av den arten, att de måste bäras upp av en kunnig och välorienterad allmän opinion. Det är den högre skolans stora uppgift att inom sin visserligen begränsade verkningsfär entusiastiskt och uthålligt arbeta för att grundlägga den allmänna medborgarbildning, som i framtiden blir nödvändigare än någonsin.

D. HANNERBERG.

SVERIGES GEOGRAFI I REALSKOLAN

»Wer sein Vaterland nicht kennt
hat keine Masstab für ferne Länder.»
Goethe.

I sina framställningar till 1940 års skolutredning har Geografilärarnas förenings arbetsutskott betonat (G. N. 1: 1 s. 4 ff), »att geografiundervisningens ställning och resultat relativt försämrats med högre skolformer. De äro bäst i folkskolan, sämre i realskolan, mest otillfredsställande på gymnasiet». Detta beror bl.a. på att kurserna äro för stora i förhållande till den åt geografin anslagna tiden. I främsta rummet bland önskemålen för en bättre geografiundervisning i realskolan sätter arbetsutskottet en utförligare behandling av Sveriges geografi. Den nuvarande kursplanen med sin överblick av Sveriges ekonomiska geografi i sista realskoleklassen anses otillfredsställande, emedan den vilar på från folkskolan bortglömda kunskaper.

Det tycks vara en allmän uppfattning bland realskolans geografilärare, »att folkskolan i allmänhet ger en mycket god geografiundervisning» (D. Hannerberg i G. N. 1: 4 s. 4). Han framhåller också, att Sveriges geografi måste »föras på tal» i realskolan före avslutningsklassen. När och hur detta skall göras, är en öppen fråga. I detta sammanhang har i G. N. 1: 4, 2: 1 och 2: 3 diskuterats värdet av lappskrivningar och förhörskartor. I sistnämnda häfte angriper S. Swedberg »prov, som bestå i en hastig uppräknings av namn», t.ex. frågan att i ordning räkna upp Norrlands älvar. Han menar, att »kombinationen mellan namn och karta slagit så fullt igenom, att nutida

ungdom känner det såsom utanför fair play att konfronteras med geografiska uppräbblingsuppgifter, medan de däremot på ett helt annat sätt finna sig tillrätta med uppgifter inför en karta». Enligt hans åsikt bör provet angående Norrlands älvar ske »i samband med en karta, t.ex. en kartskiss, med floder, sjöar, större fjällområden, städer och huvudjärnvägar någorlunda tydligt markerade, varvid ett och annat namn bör vara utsatt på kartan». Beträffande denna fråga kan undertecknad ej dela Swedbergs uppfattning. Vore det inte snarare på tiden, att kombinationen mellan namn och karta vid en fullständig genomgång av Sveriges geografi i folkskolan hade medfört, att eleverna inför frågan om Norrlands floder såge en karta över Norrland framför sig och utan större svårighet kunde räkna upp 11 floder i rätt ordning? Är det för mycket begärt, att åtminstone de folkskoleelever, som ämna fortsätta i realskolan, gå i land med denna uppgift? Om så är fallet, måste de under alla förhållanden kunna namnge floderna inför en blindkarta. Men det vore fullständigt värdelöst, om »den riktiga namnraden kommer som en brusande bäck om våren»! Beträffande de diskuterade frågorna om Vätterns och Mälarens avlopp räcker det med att anföra, att de äro namngivna i läroböckerna och flera gånger måste ha utpekats på kartorna. Swedberg har enligt min mening fullständigt rätt i vad han anfört beträffande städernas storleksplaceringar. Statistisk årsbok borde ställas till skolornas förfogande i så stort antal, att varje elev en gång i realskolan och en gång i gymnasiet finge ett exemplar. Det räcker ingalunda, att varje läroverk har c:a 20 exemplar av statistisk årsbok eller särtryck härur, som komma till användning under lektionerna. Eleven bör själv kunna slå upp sin egen årsbok och se efter en sak, som intresserar honom. Förf. instämmer helt med Swedberg, att elevernas intresse för kartan borde vara geografiundervisningens livsnerv. Men då måste snarast möjligt utges en modern, innehållsrik skolatlas i sådant format, att eleverna kunde medtaga sitt eget exemplar till varje geografilektion.

Men hur skall geografiundervisningen läggas, så att ej de i folkskolan inhämtade kunskaperna rörande Sverige bortglömmas, innan denna del av ämnet tages upp i realskolans avslutningsklass? Metodiska anvisningar ha intet annat att meddela i denna fråga, än att studiet av Europa bör inledas med Sveriges grannländer, varigenom »vinnes bl.a. den fördelen, att jämförande återblickar på fäderneslandets geografi kunna naturligt infogas i framställningen». Men grannländerna ha snart behandlats, och därmed minskas kanske för många geografilärare möjligheten att anknyta till Sveriges geografi,

om man inte konsekvent praktiskt taget varje geografilektion i hela realskolan utgår från svenska förhållanden eller kommer till dem vid jämförelser. Denna metod att jämt och ständigt utgå från Sveriges geografi eller göra jämförelser härmed innebär enligt min mening den enda framkomliga vägen under nuvarande förhållanden att något så när vidmakthålla de kunskaper, som eleverna inhämtat i folkskolan. Naturligtvis medför detta, att en väggharta över Norden måste hänga uppe tillsammans med en karta över det land eller den världsdel, som behandlas under geografilektionen. Sysslar man med Finland och Sovjetunionen (i kl. 1⁵), Brittiska öarna (2⁵), Asien (3⁵) eller Nordamerika (4⁵), har man rika tillfällen att jämföra Fennoskandia, Kaledoniska bergskedjan och Skanodania med Angaraland och Laurentiska urbergsplatån samt dessas randområden med hänsyn till berg och jordarter samt terräng, sjöar och floder, klimat och naturvegetation samt näringsliv. Vid inträdesprovningar till kl. 1⁵ har det hänt, att riktiga svar avgivits på frågan om lagerserien i Västgötabergen. Men ingen elev i realskolans avslutningsklass torde kunna räkna upp lagren i rätt ordning, om han ej fått sina kunskaper från folkskolan uppträskade dessförinnan, kanske i samband med exempel på erosionsberg i Europa eller Sydafrika. I läroböckerna i geografi för folkskolan förekomma ypperliga kartor och andra illustrationer, som man kan hänvisa till, i synnerhet om den geografiska avdelningen vid läroverket i sitt bibliotek har dessa läroböcker. Kartorna visa t.ex. Skånes berggrund och höjdryggar, Ölands alvarmarker, Trollhättans kraftverk med omgivning, Vättern, Östgötaslätten, Bohuslänska skärgården från Lysekil till Kåringön med de renspolade klipporna m.m. Bland övriga illustrationer må nämnas genomskärning av berggrund och stenkolsfält vid Höganäs, av Sydsvenska höglandet och av Billingen. Dessa instruktiva illustrationer förtjäna att demonstreras i både realskolan och gymnasiet. Metodiska anvisningar framhålla endast betydelsen, »att lärarna i realskolan taga kännedom om de hjälpmedel och arbetsmetoder, som komma till användning vid denna undervisning (hembygdsundervisningen rörande de grundläggande geografiska begreppen) inom läroverksområdets folkskolor, så att de rätt kunna bedöma de förutsättningar, från vilka undervisningen har att utgå», men betona ej, att realkunskaperna från folkskolan skola bibehållas och utökas genom ständiga återblickar på Sveriges geografi. Under vanliga förhållanden torde en elev i realskolan ej hysa någon överdriven respekt för folkskolans läroböcker, men finner han, att geografiläraren visar bilder ur hans egen ett eller flera år gamla lärobok,

ändras kanske hans uppfattning härvidlag, så att han själv t.o.m. någon gång slår upp och tittar i densamma.

Erfarenheten visar, att man inte bör dra sig för att i väsentliga hänseenden öka kunskaperna om Sveriges geografi. Vid genomgången av Kaledoniska bergskedjan inom Norge har jag i 1⁵ berört seve- och köliskiffrarna och diorit- och gabbromassiven i Sverige och Norge. Då Norges berggrund senare kom på tal, visade det sig, att huvuddelen av klassens elever kunnat tillgodogöra sig det genomgångna. På frågan, hur man kan veta, att det funnits urtida bergskedjor i Skandinavien, följde omedelbart svaret, att det visade gnejserna. Naturligtvis menar jag inte, att alla lärare skola gå så i detalj beträffande Skandinavien berggrund, men vill göra gällande, att man kan nå förvånande resultat, om man planmässigt strävar efter att bygga vidare på folkskolans geografikurser. Var och en må här följa sin läggning och vidare intressen. Jag tror mig ha gjort den erfarenheten, att eleverna i klass 1⁵ lika lätt lära sig namnen på de viktigaste stelnade, lagrade och omvandlade bergarterna som eleverna i ring I⁴.

Särskilt vid behandlingen av olika länders näringsliv har man många tillfällen till jämförelser med Sveriges. Fennoskandias åker är beroende av smältvattensavlagringarna, Skanodanias av moränlerorna. Sveriges och Danmarks bästa åkerjord består av kritmorän, Sovjetunionens, Tysklands, Förenta staternas och Argentinas av lössjord. Sverige och Danmark skörda per ha c:a 3 gånger så mycket vete som Sovjetunionen, Australien, Canada, Förenta staterna eller Argentina. Skillnaden mellan de förras intensiva och de senares extensiva jordbruk blir inte klar för eleverna, om läraren underlåter att beröra de viktigaste orsakerna härtill. Upplýsningen att en skånsk eller dansk ko i våra dagar lämnar upp till 20 gånger mera mjölk än en ko på 1600-talet stannar säkerligen kvar i elevens minne, om man berör husdjursförädlingen, den allsidiga utfodringen och djurens skötsel. Vid behandlingen av Norges, Finlands, Sovjetunionens, Canadas och Förenta staternas skogsbruk och skogsindustrier har man ett osökt tillfälle att repetera motsvarande näringsgrenar och deras fysisk-geografiska förutsättningar i Sverige. Sill och torsk betyda mest för Sveriges, Norges och Islands fiskare, medan rödspottan spelar största rollen för Danmarks och laxen för Canadas. Frågan om Sveriges viktigaste naturbetingelser för industri kan ställas, då man behandlar motsvarande näringsgren i nästan vilket land som helst. Likaså erbjuder utrikeshandeln rika tillfällen till jämförelse. I folkskolans lärobok i geografi nämnas stambanorna i Sverige, men jag har ännu ej mött

någon elev i realskolan eller gymnasiet, som oförberedd känt till mer än en och annan järnväg med dess ändstationer. Frågar man efter snabbaste järnvägsförbindelse Malmö—Oslo, får man nästan alltid till svar Malmö—Göteborg—Strömstad—Oslo. För 30 à 40 år sedan måste man i realskolans första klass lära sig de stationer vid Norra stambanan och Stambanan genom övre Norrland, från vilka järnväg förde ned till städerna vid Bottniska viken. Men jag vill därför inte göra gällande, att dessa kunskaper för de flesta elever voro säkra. Då man i våra dagar behandlar Norges, Danmarks, Finlands och Tysklands samfärdsleder, faller det sig naturligt att fråga efter Sveriges förbindelser med dessa länder, liksom våra transoceaniska sjöfartsleder bringas på tal vid genomgången av motsvarande länder.

De anförda exemplen må vara nog för att belysa, hur jag tänkt mig en fortlöpande repetition av Sveriges geografi under hela realskolan. En blivande skolreform hotar att minska det timantal, som står till geografiens förfogande i realskolan. Här finns ingen plats för en repetition av folkskolans kurs i Sveriges geografi. Jag ser ingen annan utväg ur detta dilemma än att man begagnar varje tillfälle, som erbjuder sig, att gå tillbaka till Sveriges geografi vid behandlingen av alla främmande länder, för att eleverna skola bibehålla och helst utöka de kunskaper, som de förvärvat i folkskolan. Helst bör varje geografilärare i grund genomtänka problemet och i förväg planera, så att det blir verkligt fullständiga repetitioner. Någon allmängiltig metod kan naturligtvis ej här ens antydast. Var och en må arbeta sig fram till den enligt hans mening bästa lösningen av problemet Sveriges geografi. Utgångsläget är givet: liksom den grekiske målaren Apelles enligt Plinius d.ä. hade uppställt levnadsregeln: *Nulla dies sine linea*, bör geografiläraren söka följa den pedagogiska principen: Ingen geografilektion utan att man också behandlar Sverige.

GÖSTA NORDHOLM.

UTBYGGANDET AV SVERIGES VATTENKRAFT.

Det andra världskriget har liksom det första betytt en stark påkänning för det svenska näringslivet, ett tvång till utnyttjande av egna råvaror och krafttillgångar, samt en nödtvungen anpassning för jordbruk, industri och andra näringsgrenar till under kris- och avstängningstiden förefintliga odlings-, tillverknings- och avsättningsmöjligheter. Näringslivet har tvungits till en stark rationalisering. Nya

industrier ha utbyggts — vi behöva blott hänvisa på de många kemiska industrier, som tillkommit och utnyttja skogsprodukter och andra råvaror. Så snabba och markanta ha dessa näringslivets förändringar varit, att de fordra stor uppmärksamhet från geografilärarnas sida. Vissa svårigheter göra sig tyvärr gällande att hålla sig à jour med utvecklingen, då de statistiska uppgifterna delvis äro mörklagda.

Näringslivets utveckling och delvis ändrade inriktning ha inverkat på utbyggandet av våra energitillgångar.

Kriget har bl.a. framtvungit en skifferoljeindustri i stor skala. Kinnekulleverken och Kvarntorpverken i Närke ge visserligen blott en blygsam ersättning för den i stort uteblivna mineraloljeimporten. Men de äro båda betydande industriella företag, som för båda områdena innebära en omvandling av det lokala näringslivets struktur, och trots att deras sammanlagda produktion utgör blott 5—6 % i förhållande till förkrigsårens oljeimport, ha de en för vårt land livsviktig betydelse i nuvarande kristid. Relativt betyder Sveriges unga oljeutvinning f.ö. lika mycket i vårt lands förseende med mineraloljor som vår stenkolsproduktion i förhållande till kol- och koksimporten.

Vår stora kraftkälla, vattenkraften, har ju sedan den elektriska kraftöverföringens början på 1890-talet utvisat en mycket hastig och samtidigt jämn stegring. Vattenkraftutbyggnaden stimulerades dock genom den minskade bränsleimporten under såväl det första som det nu pågående världskriget. Energiproduktionen uppvisar som väntat små bakslag under depressionsår såsom 1922 och 1933 samt 1941, — det senare på grund av driftsinskränkningar i cellulosaindustrien — men i genomsnitt har den stigit kraftigt med 6—7 % årligen, en utomordentligt hastig ökning. Medan befolkningstillväxten under perioden 1910—1940 varit 10 %, har produktionen av elektrisk energi, som till c:a 95 % är baserad på vattenkraft, tiodubblats.

Medan den alstrade elektriska energien år 1913 utgjorde 1.449 miljoner kWh, var den 1925 3.673 miljoner och 1937 7.073 miljoner kWh samt hade 1943 stigit till 11.024 miljoner kWh, varav 97,2 % var alstrad genom vattenkraft. Den nyttiggjorda energien sistnämnda år — efter avdrag av förluster för överföring m.m. — utgjorde 9.265 miljoner kWh. Av de senare konsumerades i procent av:

Elektrokemisk och elektrotermisk industri	20,0 %
Annan större industri	42,6 »
Allmän distribution (belysning, lantbruk, småindustri, hushållsbehov etc.)	19,1 »
Järnvägs- och spårvagnsdrift	10,5 »

Värmealstring i elektriska ångpannor (ånggenerering)	6,7 %
Elektricitetsverkens behov	1,1 »
	100,0 %

För år 1944 beräknas energiproduktionen till omkring 12.300 miljoner kWh. Under 1940-talet har ökningen inom den allmänna distributionen samt den elektrokemiska och elektrotermiska industrien varit starkare än inom övriga nämnda konsumtionsgrupper.

Trots den starka stegringen under krigsåren av konsumtionen har kraftbehovet kunnat fyllas, ehuru 1939—1942 voro torra år med ringa vattentillgång. Att det lyckats beror på en forcerad utbyggnad av vattenverk, vattenregleringar och distributionsanläggningar. Särskilt Indalsälven har utbyggt på ett sätt, som gör den till den stora kraftkällan bland de norrländska floderna. Den utbyggnadsvärda vattenkraften i vårt land beräknas nu approximativt till 36 miljarder kWh — enligt S. Norlindhs beräkningar motsvarande blott $\frac{1}{3}$ av våra krafttillgångar, om den totala vattenmängden och flodernas hela fallhöjd skulle kunna tillgodogöras. Den utbyggda vattenkraften utgör 1944 i sin tur blott $\frac{1}{3}$ av den utbyggnadsvärda. Av den senare beräknas Götaland och Svealand ha 21 % och Norrland 79 % (i Indalsälven 18 %). Indalsälven är nu utnyttjad till 62 % av den utbyggnadsvärda vattenkraften.

De 12 största vattenkraftverken i vårt land vid början av 1945 äro:¹

Kraftverk	Vattendrag	Generatoreffekt i kW (1,36 hkr)	Ägare
1. Trollhättan	Götaälv	220.000	Staten
2. Krångede	Indalsälven	175.000	Krångede AB
3. Porjus	Luleälv	115.000	Staten
4. Stadsforsen	Indalsälven	91.000	»
5. Midskog	»	89.000	»
6. Järpströmmen	»	80.000	AB Svarthålsforsen (Sthlm stad)
7. Älvkarleby	Dalälven	70.000	Staten
8. Torpshammar	Gimån	55.000	»
9. Hammarforsen	Indalsälven	54.000	Hammarforsens Kraft AB
10. Långhag	Dalälven	43.000	Stora Kopparbergs Bergslags AB
11. Kattstru- forsen	Indalsälven	43.000	AB Kattstruforsen
12. Hissmofors	»	41.000	Hissmofors AB

Av Sveriges 12 största kraftstationer ligga 7 i Indalsälvens flodområde, 6 tillhöra staten och lika många enskilda bolag.

Kattstruforsen och Hissmofors ägas av privata företag, men K. Vattenfallsstyrelsen disponerar kraftverkens hela effekt.

¹ Förfl. står i förbindelse till Kungl. Vattenfallsstyrelsen och Svenska Vattenkraftföreningen för benäget lämnade uppgifter.

Den största utbyggda fallhöjden i något svenskt vattendrag är den vid Sillre kraftstation i Sillreån, ett biflöde till Indalsälven. Här utnyttjas en fallhöjd på 196 m.

Under närmaste tid utbyggas två staten tillhöriga stora vattenkraftstationer, Nämforsen och Forsmo, i Ångermanälven. Ett stort företag är det planerade utbyggandet av Hjalta i Faxeälven genom Sydsvenska Kraft AB och Cellulosakoncernen.

1936 överfördes för första gången Indalsälvens kraft till Mellansverige. Nu föra, trots knapphet på koppar och isolatorer under kris-tiden, fyra stamlinjer för 200.000 volt från Indalsälven till Mellansverige, och hela Sverige, med undantag av Gotland, är sammankopplat i ett ledningsnät. Delvis bestå ledningarna av stålaluminium.

Av Sveriges utbyggda vattenkraft i början av 1945 med en effekt av 2,2 milj. kW, ägde staten 780.000 kW eller 35 %. Dess andel i produktionen av elektrisk industri 1943 var också 35 %, inberäknat de arrenderade stora kraftverken i Indalsälven 37 %.

Det har säkert varit till gagn för Sverige att enskild företagsamhet och statlig drift samverkat till att vattenfallen byggts ut i den skala som skett. Ett centralt organ för kraftförsörjningen i krisfrågor utgöres av Centrala driftledningen (C D L), vars chef är generaldirektören för K. Vattenfallsstyrelsen. Under densamma sorterar riksdriftbyrån och riksdriftrådet, fyra statliga och 8 enskilda »block». De förra omfatta områdena för Statens vattenfallsverks kraftverks förvaltningar (Trollhätte, Älvkarleby, Motala och Övre Norrlands kraftverk), de senare representeras av följande kommunala och enskilda företag: Hammarforsens Kraft AB, Krångede AB, Stockholms Elverk, Stora Kopparbergs Bergslags AB, Sydsvenska Kraft AB, Uddeholms AB, Örebro Elektriska AB (Gullspångsblocket) samt AB Gotlands Kraftverk. Gotlandsblocket har ännu ej förbindelse med kraftnätet på fastlandet. Företagen ha i nov. 1944 beslutat att organisationen skall fortfara även i fredstid (se härom Från Departement och Nämnder 1945 N:r 4).

HELGE NELSON.

GEOGRAFILÄRARNAS RIKSMÖTE 1945

hålls i Stockholm den 13—16 juni. Följande program har fastställts. Reservation för ev. ändringar förorsakade av tidsförhållandena etc.

Onsdagen den 13 juni:

Institutions- och industribesök (se anmälningssblankett).

Torsdagen den 14 juni

- Kl. 10 öppnas riksmötet i Handelshögskolans aula av riksföreningens ordförande professor Helge Nelson.
Högtidstal av statsrådet Georg Andrén.
- » 11 —13 äger diskussion rum över ämnet: »Önskemål beträffande de metodiska anvisningarna i geografi». Diskussionen inledes med kortare anförande av representanter för olika skolformer.
- » 13 —14.30. Lunchrast.
- » 15. Geografilärarnas riksförenings sammanträde å Södra latin.
Därefter föredrag av lektor J. G. Westin om »Den geografiska institutionen». Diskussion.
Utställning av skolmateriel.
- » 19.30 Gemensam middag på Foresta restaurang, Lidingö.

Fredagen den 15 juni.

- Kl. 9.30—10.30. Föredrag i Handelshögskolans aula av docent William William-Olsson över ämnet »Stockholm som industriort».
- » 10.30—12. Industribesök (se anmälningsblankett).
- » 12 —13. Lunchrast.
- » 13 —14.30. Industribesök (se anmälningsblankett).
- » 15 —17. Besök hos filmindustrien i Råsunda.
- » 19.30. Visning av geografiska skolfilmer.

Lördagen den 16 juni.

- Kl. 9. Mälarexkursion under ledning av professor Filip Hjulström.
Avresa från Stockholm med båt från Norra Riddarholmskajen kl. 9 till Sigtuna och Uppsala.
Lunchkorgar tillhandahållas på båten (lunchkorg och båtresa ingå i deltagaravgiften men ej återresa med tåg från Uppsala).
Under båtresan demonstrerar prof. F. Hjulström Mälartopografien, Mälarfjärden Ekoln, Fyrisån, Uppsalaåsen och Uppsalaslätten; docent T. Høijer talar om »Mälaren i Sveriges historia» samt docent H. Arbman »Sigtuna ur arkeologisk synpunkt».

- Kl. 16.30—17. Föredrag av docent Gerd Enequist å Universitetets lärosal nr 10 över »Uppsala stadsgeografi».
- » 17 —18 beses Uppsala gruppvis, tillgodoseende olika specialintressen.
- » 18. Riksmötet avslutas med gemensam middag.

Anmälningar mottagas av lektor J. G. Westin, Hornsg. 60, Stockholm, som även lämnar upplysningar angående riksmötet.

Anmälnings- och deltagaravgift utgör 15 kr och inbetalas å postgiro 19 23 98 (Uppsvenska kretsen av Geografilärarnas Riksförening) senast den 15 maj. Nya medlemmar vinna inträde genom att samtidigt insända årsavgiften 4 kr. Anmälningskort och postgiroblanketter komma att ut-sändas till alla medlemmar före den 1 maj.

På grund av den stora rumsbristen uppmanas deltagarna att *redan i början av maj* själva ordna inkvarteringsfrågan, t.ex. genom Hotell-tjänst, Vasag. 7 eller Hotellcentralen Gustav Adolfs Torg 18.

EN PEDAGOGISK KURS

för blivande geografilärare hölls å Geografiska institutet vid Stockholms Högskola den 22.1.—3.2. 1945 under ledning av lektor J. G. Westin. Programmet omfattade föreläsningar, diskussioner, auskultationer och lektioner. Undervisningsrådet Alice Quensel talade om »Geografiens ställning i våra skolor», lektor J. G. Westin om »Stoffurvalet i geografiundervisningen», »Metoder och medel i geografiundervisningen» samt »Arbetsövningar», rektor Jalmar Furuskog om »Geografiens bildningsvärde» och »Kartan i geografiundervisningen», fil. lic. Erik Brännman om »Bildn i geografiundervisningen» och fil. lic. Allan Weinhagen om »Filmen i geografiundervisningen». Vidare diskuterades »Vetenskapens och skolans krav på geografen» med prof. Hans W:son Ahlmann och lektor J. G. Westin som inledare samt »Geografi och politik», som inleddes av lektor Edv. Thernænius. Auskultationerna och lektionerna voro förlagda till Södra latinläroverket. Varje deltagare fick auskultera undervisningen där i tre timmar i geografi på olika stadier. Några deltagare prövade dessutom sina pedagogiska krafter genom att själv hålla en lektion.

J. W.

FILMNYTT

SCHWEIZ — LAND OCH FOLK.

Redigerat av H. Flinck och A. Weinhausen. S. F:s smalfilmsarkiv nr 303.

Svensk Filmindustri fullföljer med denna film sina planer att skapa en för svenska skolor särskilt redigerad skolfilm.

Vi få först en beskrivning av alpnaturen med dess spetsiga toppar, dess djupa dalar och höga vattenfall, en natur, som gjort Schweiz till ett så stort turistland. Vi få inblickar i landets näringsliv, dess sädes- och vinodling, dess högt uppdrivna boskapsskötsel med särskilt stor ostproduktion. Omkring 45 % av befolkningen lever av industri och hantverk. Särskilt känt är ju urtillverkningen och den finmekaniska industrien. Filmen avslutas med några scener ur schweiziskt folkliv.

Fyra välritade kartor belysa landets läge, bergsnatur, floder och pass. Filmen är försedd med text, som återfinnes på en särskild textlista tillika med en utförlig kommentar.

Överlag kan sägas, att bilderna äro väl valda och tydliga, och tempot ej större än att 12-åringar böra kunna tillägna sig filmens innehåll.

Vi ha här att göra med en verkligt förstklassig skolfilm, som kan rekommenderas för såväl folk- som realskolor.

J. W.

MEDDELANDEN

Östra kretsen av Geografilärarnas riksförening hade årsmöte d. 17 dec. 1944 i Linköping.

Till ordf. för nästa arbetsår återvaldes lektor E. Teiling, Linköping, och till styrelseledamöter för två år framåt lektorerna G. Weiler, Jönköping, och S. Norlindh, Linköping samt adjunkterna C. Danholt, Norrköping och G. Rundquist, Växjö. Revisorer under nästa år bli licentiaterna V. Petersson och J. Öster, Linköping.

Arbetsutskottet utgöres av ordföranden, v. ordförande fil. kand. T. Lindell, Lunnevad samt sekr. och kassaf. S. Norlindh, Linköping.

Kretsmötet beslöt, att arbetsutskottet skulle söka kontakt med »Reso» för att event. bereda kretsmedlemmarna tillfälle deltaga i dennas exkursioner, då dessa voro av spec. geografiskt intresse.

Föredrag hölls av fil. kand. T. Lindell, Lunnevad, om geografistudiet vid folkhögskolan, och av lektor E. Teiling om enskilda arbetet, i synnerhet hembygdsstudiet vid Linköpings seminarium. Vid efterföljande diskussion framfördes önskemålet, dels att en redogörelse måtte offentliggöras i lämplig tidskrift om dessa beaktansvärda arbeten, dels att de skulle kunna göras tillgängliga för studium och efterbildning.

Kretsmötet diskuterade även medlemmarnas erfarenheter och önskemål beträffande Riksföreningens tidskrift *Geografiska Notiser*. Närslutna inlaga utgör resultatet av denna diskussion.

Till Ordföranden i Geografilärarnas riksförbund.

Vid Östra kretsens årsmöte 17 dec. 1944 uttalades stor tillfredsställelse med *Geografiska Notiser*. Vid utlyst diskussion om positiva förslag, varmed kretsen kunde visa sitt intresse för vår egen tidskrift, framkommo ett par förslag, som arbetsutskottet fick i uppdrag att vidarebefordra.

1. En permanent avdelning för bokanmälningar, vari nyutkommen litteratur av intresse för geografilärare korteligen (t. ex. max. 12 rader) skulle behandlas med hänsyn till värdet för geografiundervisningen, lämplighet såsom premie etc.

2. Framhölls, att en intresserad geografilärare så småningom blir obehagligt medveten om sådana brister i sin lärarförmåga, vilka kunnat avhjälpas eller minskas genom en annan uppläggning av utbildningen vid universiteten. Den strävan efter fullödig utbildning, som besjalar geografiens representanter vid universiteten, kan inte gärna erhålla impulser till fortsatt utveckling än genom lärarna ute på arbetsfältet och därför bör ett organ skapas för en kontakt mellan verksamma lärare och högskolelärarna.

*

Under den fortsatta diskussionen framkommo ett par bidrag till dessa önskemål.

1. De äldre lärarna känna särskilt sin brist på färdighet och vana vid de geografiska mätinstrumenten, detta till skillnad mot lärare med modernare utbildning. Kompletterande kurser under ferierna skulle därför för många vara tacknämliga.

2. En annan, än viktigare brist, torde vara den dvalhänthet vid geografisk teckning, som kännetecknar läroverkslärarna i obehaglig motsats till folkskolelärarna. En kurs, obligatorisk för fil. mag. vid universiteten, i teckning å svarta tavlan, omfattande profildeckningens teori och praxis samt typteckning av vissa geografiska element både från natur- och kulturgeografien, skulle säkert stimulera till ökad åskådlighet och därmed ökad effektivitet i undervisningen (f.ö. ökad klarhet i begreppen hos läraren). Till försvar för lärarens tecknande undervisning bör beaktas det psykologiska faktum, att den bild, som växer fram för elevernas ögon såsom komplement till lärarnas muntliga framställning, eggas uppmärksamheten på ett effektivare sätt än ofta även de elegantaste tavlor och bilder. Sådana ha sitt stora värde vid komplicerade vyer, som ej utan våda kunna förenklas, men äro av mindre värde för att åskådliggöra företeelser, som kunna schematiseras.

Med den ringa tid, som är geografin beskärd, gäller det att snabbt inlära det väsentliga i de geografiska begreppen och detta kan endast åstadkommas genom en långt driven generalisering av det väsentliga, vilket ju är schemateckningens karakteristiska innehåll.

Linköping i januari 1945.

Einar Teiling. Sven Norlindh.
Tord Lindell.

Uppsvenska kretsen av Geografilärarnas förening hade sitt ordinarie möte å Geografiska Institutet i Stockholm söndagen den 11 mars 1945. Mötet öppnades av vice ordf. adjunkten fil. lic. O. H. Johnsson, Södertälje. Omkr. 75 personer voro närvarande. Till ordförande valde mötet för ett år framåt prof. Filip Hjulström, Uppsala.

I styrelsen invaldes lic. T. Lagerstedt och lektor K. G. V. Göthe, Uppsala, rektor K. E. Johansson, Västerås, lektor

G. J. V. Ericsson, Eskilstuna, adjunkt G. S. Nordquist, Gävle, adjunkt E. Swening, Strängnäs, adjunkt O. H. Johnsson, Södertälje, ämneslärarinnan Karin Lichte, Örebro, adjunkt E. B. Klefbeck, Falun och lic. Allan Weinhausen, Stjärnhov samt från Stockholm prof. Hans W:son Ahlmann, lektorerne H. Granfält och J. G. Westin, ämnesläraren Ivar Åstrand, ämneslärarinnan fröken Elin Thörn, seminarielärarinnan fröken Elvi Rydefält, ämneslärarinnan fröken Karin Durling, ämnesläraren Tore Norstad, fil. dr Alfred Söderlund och folkskolläraren S. F. Hollinger. Till revisorer återvaldes adjunkt O. G:son Granlid och ämneslärarinnan fröken Alhild Kræpelien och till revisors-suppleanter adjunkt B. Wendin och ämneslärarinnan fröken Stina Bävman.

Därefter höll prof. F. Hjulström föredrag »Om flodernas liv». Efter kafferasten upptogs till diskussion: »Näringslivets krav på de allmänna läroverkens geografiundervisning». Inledningsföredrag hölls av rektor Th. Ågren vid Jordbrukets föreningsskola, av rektor H. Nordström i Sveriges industriförbund och av direktör Seth Brinck i Salénrederierna. Rektor Ågren granskade de vanligare läroböckerna ur jordbrukets synpunkt och fann, att de i stort sett bestod provet, även om en del läroboksförfattare ej alltid följde med sin tid. Han ville i läroboken ha framhåvt, att jordbruket rationaliserats, alltsedan vetenskapen gick i jordbrukets tjänst, och att det nu finns riksomfattande jordbruksorganisationer av både ekonomisk och facklig natur. Rektor Nordström framhöll, att man som motvikt mot specialiseringen behöver överblick och sammanhang för att skapa intresse för arbetslivet. Geografien ger detta i mycket stor utsträckning. Han framförde därför krav på obligatorisk undervisning i geografi till studentexamen. Undervisningen på gymnasiet bör följa en ekonomisk-geografisk linje, och Sveriges ekonomiska geografi bör få en

vidgad plats. Geografien bör orientera ungdomarna om arbetslivet, när de stå i beredskap att inträda i detta; den bör med andra ord få betydelse för yrkesvalet. Rektor Nordström efterlyste en vidvad behandling i läroböckerna av hemmamarknadsindustrien. Slutligen framhöll han, att industrien borde ställa en del undervisningsmateriel till skolgeografins förfogande, t.ex. råvaror, bilder, filmer. Direktör Brinck belyste sjöfartens stora betydelse för vårt lands näringsliv. 99 % av vår utrikeshandel gå över havet. Sverige och Norge ha en maritim prägel, som endast överträffas av England. Vi ha också en stor inre sjöfart. Det är därför ett livsvillkor för vårt näringsliv, att vi ha en stor handelsflotta. Denna ökar avsättningen och utjämnar importöverskottet i vår handelsbalans. 100.000 människor har direkt uppehälle av sjöfartsnäringen, men hela vår exportindustri är ju indirekt beroende av densamma. Sjöfarten bör därför ha en bättre ställning i geografiundervisningen, särskilt havens färdvägar och deras trafikmedel. Sjöfartsföreningar äro villiga att tillhandahålla lämpligt åskådningsmateriel för geografiundervisningen om sjöfarten. I den följande diskussionen, som blev mycket livlig, yttrade sig förutom inledarna professorskan Ebba de Geer, lektor Erdtman, professor Nelson, lektor Granfält, ämnesl. fröken Elin Thörn, adjunkt Herrlin, professor Hjulström och adjunkt Lidén.

Mötet avslutades med en visning av Svensk Filmindustri's nya Sverigefilm: »Sydsvenska högländet med kustland» samt två industrifilmer om socker och om linet.

Föreningens styrelse utsåg till vice ordf. adj. O. H. Johnsson, Södertälje, till sekreterare lektor J. G. Westin, Hornsg. 60, Stockholm, till skattmästare ämneslärare Ivar Åstrand, Götg. 87, Stockholm och till klubbmästare lic. A. Weinhausen, Stjärnhov.

J. W.

Geografilärarnas riksförenings södra krets och Geografiska föreningen i Lund höllo söndagen den 18 mars gemensamt sammanträde på Lunds universitets geografiska institution under prof. Helge Nelsons ordförandeskap.

Till ordförande omvaldes prof. H. Nelson och av övriga styrelseledamöter omvaldes docent K. E. Bergsten, fil. lic. L. Bjerning, docent Sven Björnsson, fil. lic. Hj. Fridlund, läroverksadj. G. Ilien, fil. doktor E. Lindskog, fil. lic. G. Nordholm samt läroverksadj. G. Wirde. Efter läroverksadj. E. Ryberg, som av sagt sig återval, nyvaldes läroverksadj. A. Bergdahl. Till revisorer omvaldes fil. mag. G. Malmström samt folkskollärare E. Johansson.

Föredrag hölls av docent David Hannerberg, Göteborg, över ämnet »Sociala synpunkter i geografisk forskning och undervisning».

Talaren definierade den geografiska vetenskapens huvuduppgift såsom en allsidig skildring av naturens och kulturens regioner. Geografen måste därvid arbeta med ett oerhört mångsidigt material och specialstudiet av detta kan ofta ligga utanför den egentliga geografiens område. Denna mångsidighet får emellertid inte låta enhetligheten i arbetsmålet gå förlorad. Geografien har nu nått ett sådant omfång att det vid universiteten snarast måste uppdelas på flera professurer, men därvid gäller det att tillse att helheten i ämnet inte äventyras.

Vad som bör vara föremål för speciellt intresse inom vetenskapen undergår forskjutningar. De sociala synpunkterna ha nu blivit aktuella. För geografin äro dessa synpunkter inte nya; de ha hävdats redan av 1800-talets klassiska geografer. En del geografiska undersökningar t.ex. de stadsgeografiska kunde ibland tillgodogöras av sociologien med stor fördel för denna.

Ett par socialgeografiska ämnesområ-

den av stor vikt och aktualitet äro befolkningens omflyttning inom landet samt det svenska jordbruket och dess framtida möjligheter. Den största svårigheten för detta studium är bristen på lämplig statistik. Denna måste till stor del under tidsödande arbete insamlas av forskaren själv.

Jämsides med ett intensivare bedrivande av socialgeografien böra också vissa sociala synpunkter kunna tillföras geografin som skolämne. Med tanke på skolan såsom en betydande makt i samhället böra just dessa synpunkter kunna ha en väsentlig fostrande betydelse.

I den på föredraget följande diskussionen framhölls särskilt geografiens möjlighet att genom sin regionala syn skänka stadga åt sociologien och tvinga denna från spekulationer till forskning på empirisk grund.

Som avslutning visades två nya skolfilmer från SF:s skolfilmsavdelning, nämligen »Schweiz — land och folk» samt »Sydsvenska höglandet med kustland».

Västra kretsen anordnade den 22 febr. gemensamt med Historielärarnas Förening ett sammanträde på Göteborgs Högskola. Doc. D. Hannerberg höll därvid ett föredrag om Samarbetet mellan historie- och geografiundervisningen i våra högre skolor. Doc. Hannerberg framhöll bl.a., att en kurs omfattande modern svensk historia, samhällslära och geografi borde införlivas i gymnasieundervisningen, helst i gymnasiets högsta ring. I diskussionen, som följde under prof. C. Weibulls ordförandeskap, yttrade sig läroverksadj. E. Norberg, doc. G. Hesselén, lektor S. Swedberg och ordf., vilka samtliga poängterade betydelsen av den geografiska aspekten i historieundervisningen och samarbetet mellan de båda ämnena.

GEOGRAFISKA SKOLFILMER

finnas i rikt urval att hyra
eller köpa i normal- eller
smalfilmformat.

Av den nya skolfilmserien *Sveriges
Geografi* föreligga följande tre delar
färdiga :

- I. Skåne.
- II. Sydsvenska höglandet med
kustland.
- III. Öland och Gotland.

Begär katalog och tidskriften *Svensk
Skolfilm och Bildningsfilm* från

SVENSK FILMINDUSTRI

Kungsgatan 36

STOCKHOLM

»EN FÖRSTKLASSIG KARTBOK»

Helge Nelson och Karl D. P. Rosén

SKOLATLAS

För folkskolan och realskolan. 2:a uppl. 28 sidor.
Godkänd av Statens läroboksnämnd. Inb. kr 2: 40.
Netto för skolor och lärare kr. 2: 10 inkl. skatt.
(Norstedt.)

»De båda högt kompetenta utgivarnas namn borga för denna nya skol-atlas' förträfflighet. — Klar form, med tydlig terrängbeteckning men utan överlastning av namn. — Alla kartorna äro synnerligen vackra och tydliga. Närmast avsedd för folkskolan kan denna atlas också *med fördel användas vid läroverken.*»

Vsbg i Pedag. Tidskrift.

KARTBOK FÖR FOLKSKOLANS LÄGRE KLASSER

14 sidor. Godkänd av Statens läroboksnämnd.
Netto för skolor och lärare 30 öre (ej i bokhandeln, Norstedt).

»— förtjänar att få den största spridning. Det har länge varit ett önskemål att få en sådan i ett någorlunda hanterligt format och till ett skapligt pris. Båda delarna återfinnas här. Kartboken är ett tunt häfte i vanlig skolboksstorlek, starkt och bra inbunden. Professor Nelsons stora intresse för den praktiska geografiundervisningen borgar för att innehållet är förstklassigt. Färgerna äro klara och vackra, namnen rediga och lättlästa och uppställningen överskådlig. — Alltsammans alldeles utmärkt, och den lilla praktiska kartboken kan varmt förordas.»

E. H. i Social-Demokraten.

SVENSKA BOKFÖRLAGET

FURUSKOGS VÄRLDSKARTA

Fysisk karta i van der Grintens projektion.
Skala 1: 20 000 000, format 215×170 cm.

Uppf. på väv med stavar kr. 52:—
(+skatt)

P. A. NORSTEDT & SÖNER
Skolavdelningen STOCKHOLM